

Pirinç Hanı'nın avlusundan bir görünüşü

1088 (1677) tarihli bir belgeden odaların tuğla döşemelerinin, pencerelerin ahşap kısımlarının, ocakların, hatılların, üzerine döşenen kurşunların, ahırın kemer ayaklarının ve merdivenlerinin, taçkapının çatısının tamir edildiği, bu esaslı tamire toplam 113.350 akçe harcadığı anlaşılmaktadır. XVII. yüzyılda âdet olduğu üzere bu hanın da kurşunlarının satılarak üzerinin kiremitle kaplandığını bazı müellifler belirtirlerse de bununla ilgili bir belgeye henüz rastlanmamıştır.

31 Ocak 1855 tarihinde Bursa'yı yerle bir eden büyük depremde birçok bina ile birlikte Pirinç Hanı da zarar görmüş, batı ve kuzey revakları ve dükkânları tamamen yıkılmıştır. Bir asırdan fazla bu haliyle kullanılmakta iken 1980'li yıllarda başlayan büyük onarım yaklaşık yirmi yıl sürmüş, bu esnada üst kat tuvaletleri kaldırılmış, batı cephesine yeni bir kapı açılmıştır. Sicillerde bahsedilen mescid ile şadırvan ise yapılmamıştır. Günümüzde üst kat dükkânları tamamen boş olup alt kat dükkânları kahvehâne olarak işletilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Bursa Kadı Sicilleri, A-20, s. 61; A-23, s. 101; A-25, s. 6; A-27, s. 359; A-33, s. 179; A-34, s. 65, 67; B-49, s. 97; B-90, s. 76; B-116, s. 19; B-140, s. 91; C-3, s. 8; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 11, 19; Kâmil Kepeci, *Bursa Hanları*, Bursa 1935, s. 10-12; Kâzım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, Bursa 1950, s. 93; A. Gabriel, *Une capitale turque Brousse-Bursa*, Paris 1958, I, 188-191; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 78-82; Devrim Eke, *Bursa Depremi*, *Bursa Yöresi'nin Depremselliği ve Deprem Tarihi* (ed. Nurcan Abacı), Bursa 2001, s. 81-88; Raif Kaplanoğlu, "Geçmişten Günümüze Bursa Hanları", *Tarihi Bursa Hanları ve Kapalıçarşı* (haz. Ramis Dara), Bursa 2003, s. 31; Banu Demirağ, "Pirinç Han'ın Yeniden Doğuşu: Geri Gelen Güzellik", a.e., s. 58-61; Can Binan, "Pirinç Hanı ve Koruma Sorunları", a.e., s. 120-126; Mefail Hızlı, "Bursa Mahkeme Sicilleri Rehberi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XII/1, Bursa 2003, s. 367-426.

DOĞAN YAĞAŞ

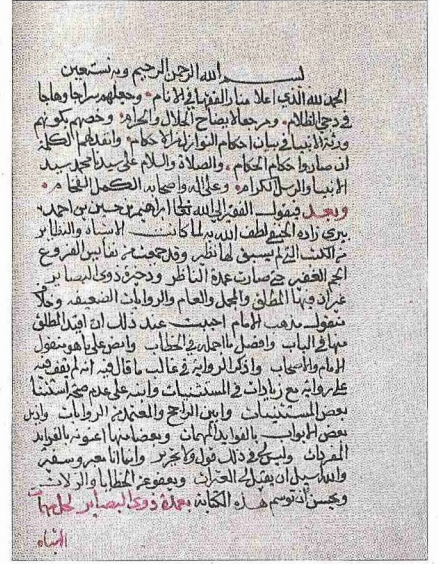
PİRİZÂDE İBRÂHİM

(İbrahim)

Burhânüddin İbrâhîm b. Hüseyin b. Ahmed
(ö. 1099/1688)

Hanefî fakihî ve Mekke müftüsü.

Hâşiyetü'l-Eşbâh'in başında verilen bilgilere göre yaklaşık 1022'de (1613) ailesinin ziyaret için bulunduğu Medine'de doğdu. Dedesinin büyük dedesi Pîrî'ye nisbet-

Pîrîzâde İbrâhîm'in *el-Eşbâh* üzerine yazdığı hâşiyenin ilk sayfası (İstanbul Müftülüğü Ktp., nr. 189)

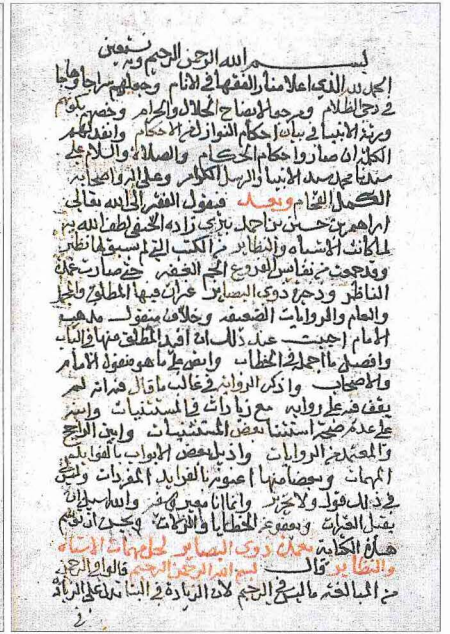
kat odalarında ise dışarıya açılmaktadır. Dikdörtgen planlı odaların üzeri tonozla, köşelerdeki dört adet kare planlı oda aynalı tonozla örtülüdür. Cumhuriyet caddesi açılırken hanın kuzeydoğu köşesi kesilmiş ve burada bulunan altlı üstlü üçerden toplam altı oda yıkıldığından sadece han içine bakan kapıları kalmıştır. 1642 tarihli belgede han içinde olduğu belirtilen mescid ve altındaki dört dükkân günümüzde mevcut değildir. Avlu ortasındaki onaltıgen şadırvanın izleri ise bugün hâlâ belli olmaktadır. Binanın doğu cephesinde sivri kemerli büyük bir eyvan şeklindeki taçkapı günümüzde sadedir. Kemer köşe dolgularında tuğladan yapılmış geometrik motif kalıntılarında kapının bir zamanlar gayet ihtişamlı olduğu anlaşılır. 2,96 m. genişliğindeki kemersiz kapı aralığında 2,20 x 1,50 m. ölçüsünde iki girinti bugün dükkân olarak kullanılmaktadır. Eldeki belgelerden Avrupalı, Venedikli ve Rus tüccarların hanın hemen alt kısmındaki Şehreküstü mahallesinde oturdukları ve burada kürk ticareti yaptıkları anlaşılmaktadır. 1970'li yılların sonlarına kadar handa deri işleri yapan atölyelerin, ayakkabı imalâthanelerinin, ipek bükücülerinin ve ipek boyacılarının bulunduğu bilinmektedir. Hanın mülkiyeti Millî Emlak, Celal Bayar Vakfı ve özel şahıslara geçmiştir.

925'te (1519) taçkapı önünde bulunan iki sıra halindeki Saraçlar Çarşısı yanmış ve hanın emini tarafından tamir ettirilerek yeniden kiraya verilmiştir ki bu dükkânların birkaç tanesi halen ayakta. 1033 (1624) ve 1037 (1627-28) yıllarında su tesisatı ile avlunun ortasındaki fevkanî mescid toplam 26.433 akçeye tamir edilmiştir. 1040'ta (1630-31) fevkanî ve tahtanî helâlar gi-derleri bozulduğundan 18.085 akçe harcanarak onarılmıştır. 17 Receb 1082 (19 Kasım 1671) tarihli belgede hana gelen su yolunun, su maksemının ve terazisinin, içerideki ve dışarıdaki şadırvanların tamir edildiği ve 11.265 akçe sarfedildiği yazılıdır.

le Pîrîzâde (İbn Bîrî) lakabıyla tanınmıştır. İlimle şöhret bulan Mekke'nin sayılı ailerinden birine mensup. Mekke'de yetişti. Amcası Muhammed b. Ahmed el-Bîrî, Şeyhülislâm Abdurrahman b. İsâ el-Mürşidî, Ebû Bekir Kusayr el-Mağribî'den ders aldı; Ali b. Ebû Bekir el-Cemmâl'den Arapça, İbn Allân'dan hadis okudu. Birçok âlimden icâzet aldı. Hocalarından biri de Şehâbeddin el-Hafâcî'dir. Aralarında Hasan b. Ali el-Uceymî, Tâceddin b. Ahmed ed-Dehân ve Süleyman Hînû gibi âlimlerin bulunduğu çok sayıda talebe yetiştirdi. Kendi döneminde fıkhîta otorite kabul edilen Pîrîzâde İbrâhîm uzun yıllar Mekke müftülüğü yaptı. 1083'te (1672) Mekke emîri olan Şerîf Berekât b. Muhammed zamanında azledildi. Tek oğlunun vefatı üzerine insanlarla ilgisini keserek ilim ve telifle meşgul oldu. 16 Şevval 1099'da (14 Ağustos 1688) vefat etti ve Muallâ Kabristanı'na defnedildi. Bazı kaynaklarda ölüm yılı olarak verilen 1096 (1685) tarihi eserlerinden birinin telif yılı olmalıdır. Medine'de vefat ettiği yolundaki bilgi ise doğru değildir.

Eserleri. Bursalı Mehmed Tâhir, büyük bir cilt halindeki bir mecmua içinde bizzat gördüğünü kaydettiği, sonuncusu 1096 (1685) tarihli on dokuz eserinin adını zikreder. Muhibbî ile diğer bazı kaynaklar yetmiş küsur, bazıları ise 100'den fazla risâlesi olduğunu belirtir. Bu eserlerden ancak

bir kısmının mevcudiyeti tesbit edilebilmiştir. Pîrîzâde İbrâhîm çeşitli konularda devrin âlimleriyle tartışmaya girmiş ve bunlara reddiyeler yazmıştır. İbrâhîm Ebû Seleme el-Mekkî, Hanîfüddin b. Abdurrahman el-Mürşidî, Abdullah b. Hasan el-Affî el-Kâzerûnî ve Ca'fer b. Ahmed er-Rûmî bunlardan bazılarıdır. 1. *'Umdetü zevi'l-elbâb ve'l-beşâ'ir li-hallî mübhemât (mühimmât)i'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir (Hâşiyetü'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir)*. Zeynüddin İbn Nüceym'in eserine yazdığı hâşiyedir. Pîrîzâde, 1097'de (1686) tamamladığı eserin girişinde *el-Eşbâh*'in önemine işaret ettikten sonra bazı bilgilerin mutlak ve mücmel olarak aktarıldığını, mezhep imamlarından nakledilenlere aykırı birtakım zayıf rivayetlere yer verildiğini söyleyerek kendisinin mutlak olanları takyid ve mücmel olanları tafsil etmek, mezhep imamlarından nakledilen rivayetlerden mutemet olanlarını açıklamak için bu eseri kaleme aldığını söylemekte, ayrıca rivayet bulunmayan konularda tesbit ettiği rivayetleri eklediğini belirtmektedir. *el-Eşbâh*'in hâşiyeleri arasında büyük öneme sahip olan eserin çeşitli nüshaları mevcuttur (TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 730; İÜ Ktp., AY, nr. 837; Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 406, Hacı Beşir Ağa, nr. 220, Kılıç Ali Paşa, nr. 386, Lâleli, nr. 1106, 1107, Şehid Ali Paşa, nr. 743; Nuruosmaniye Ktp., nr. 1445; ayrıca bk. *Fihristü'l-Kütübhâne-ti'l-Hidiviyye*, III, 81; Abdullah Muhammed el-Habeşi, I, 182-183). 2. *Şerhu'l-Muvaṭṭa' li's-Şeybânî (el-Fethu'r-Rahmânî bi-Şerhi'l-Muvaṭṭa' rivâyeti Muḥammed b. Hasan eš-Şeybânî)*; yazma nüshaları için bk. Abdullah Muhammed el-Habeşi, III, 1993; *DİA*, XXXI, 417). 3. *Şerhu Taşihî'l-Kudûrî*. İbn Kutluboga tarafından Kudûrî'nin *el-Muhtaşar*'ı üzerine yazılan eserin şerhidir. 4. *İrşâdü'l-ḳadîr fi şerhi'l-Menseki's-şagîr*. Ali el-Kârî'nin Rahmetullah es-Sindî'ye ait *Lübâbü'l-menâsik* adlı esere yazdığı *el-Meslekü'l-mütekasıṭ bi'l-menseki'l-mütevassıṭ* isimli şerhine yazılmış bir şerhtir. Bir nüshası Mekte Kütüphanesi'nde bir mecmua içinde kayıtlıdır (Abdullah Mirdâd Ebû'l-Hayr, s. 41; Abdullah Muhammed el-Habeşi, III, 187). Kaynaklarda Pîrîzâde'ye *et-Ta'birü'l-münîr 'alâ mevâzi' min şerhi'l-Menseki's-şagîr* adlı bir eser daha nisbet edilir. 5. *el-Keşf ve't-tedkîk li-Şerhi Gäyeti't-tahkîk fi men'it-telfîk*. Telfikin caiz olduğu görüşünü benimseyen Molla Ferruh'a reddiyedir (*Risâletü gâyeti't-tahkîk fi 'ademi cevâzi't-telfîk ve't-taklîd* ismiyle kaydedilen nüshaları için bk. İÜ Ktp., AY, nr. 6392;

Pîrîzâde İbrâhîm'in '*'Umdetü zevi'l-beşâ'ir*' adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 743)

Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 420/4, vr. 55^b-61^a). Bu risâle sebebiyle Pîrîzâde İbrâhîm'in, Şeyhülislâm Minkârîzâde Yahyâ Efendi ile Şehâbeddin Ahmed el-Cevherî'nin de içinde bulunduğu bir grup âlimin övgüsünü kazandığı belirtilir. Pîrîzâde'nin ayrıca *Şerhu mes'ele'ti't-telfîk min taḥrîri İbni'l-Hümâm* adlı bir risâlesi zikredilir. 6. *Risâle fi hillî't-tonbâk (Risâle fi te'âti't-tonbâk, Ref'u'l-iştîbâk fi red-di da'va'l-iltibâk)*. *el-İltibâk 'an hükmi mâ'î't-tonbâk* isimli müellif bilinmeyen bir risâleye reddiye olarak kaleme alınmıştır. Her iki risâlenin Münih Devlet Kütüphanesi'nde kayıtlı bir mecmua içinde birer nüshası mevcuttur (*el-İltibâk*, nr. 884/7, vr. 108-115 ve *Ref'u'l-iştîbâk*, nr. 884/8, vr. 119-124). 7. *Risâle fi mezhebi'l-İmâmi'l-A'zam Ebî Hanîfe* (İÜ Ktp., AY, nr. 6392; Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 420/5, vr. 62^b-65^b). 8. *Mücâvezetü'l-mikât bi-ğayri ihrâm (Risâle fi sti'mâli'l-hile li-men kaşade mücâvezete'l-mikât, Risâle fi hükmi cevâzi'l-amel bi'l-hile li-men kaşade mücâvezete'l-mikât bilâ ihrâm)*. Risâlenin dört varaktan oluşan bir nüshası Mekke Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Fıkhı Hanefî, nr. 115). 9. *Risâle fi hükmi kaşri's-şalât fi tarîki Cidde (Risâle fi hükmi'l-kaşri fi şalâti'l-mütevaccih min Mekke ilâ Cidde)*. Bu risâleyi Tâceddin b. Ahmed ed-Dehân'ın *İcâdetü'n-necde bi-men'î'l-kaşri fi ta-*

rîki Cidde adlı risâlesinde naklettiği kaydedilir. 10. *İhtîşârü't-Tırâzi'l-müzheb fi beyânî's-şahîh mine'l-mezheb*. Hocası Bedrüddin eš-Şehâvî el-Misrî'ye ait eserin muhtasarıdır.

Pîrîzâde İbrâhîm'in kaynaklarda adı geçen diğer eserlerinin başlıcaları şunlardır: *Şerhu Manzûmeti İbni's-Şihne fi'l-'akâ'id, Fetâvâ, Şerhu'l-Müsâyere li'b-ni'l-Hümâm, Şerhu'l-İzâh, 'Uddetü's-sâlik fi ahkâmi'l-menâsik, el-Kavlü'l-ezher fimâ yuṭṭâ fihi bi-ḳavli'l-İmâm Züfer, el-Kavlü'l-fâşili'l-mâzî fi beyânî hükmi 'azli's-sultân li'l-ḳadî, Bulûğu'l-ereb fi beyânî arzî'l-Hicâz ve Cezire-ti'l-'Arab, el-Lüm'a fi hükmi's-şalâti'l-erba' ba'de'l-cum'a, el-Kavlü'l-bât fi işâli's-sevâb li'l-emvât, Risâle fi meş-rû'iyeti'l-'umre fi eşhürî'l-haç, el-Kavlü's-sedidü'l-müfid fi hükmi't-taklîd, el-Aḳvâlü'l-marziyye fi tahkîki hükmi'l-iktidâ' bi'l-muḥâlif, Risâle fi'l (fi hükmi'l-işâre fi't-teşehhüd, es-Seyfü'l-mes-lûl fi cevâzi def'i'z-zekât li-âli't-Resûl, Risâle fi enne li'l-insân en yuhdişe fi milkihi mâ şâ'e mâ lem yedurra bi-câ-rihi, Risâle fi ma'ne'l-istişâlan ve'l-ḳiyâs, Risâle fi cevâzi te'hîri's-şalât fi's-sefer, Reddül-ḳavli'l-'anid fi cevâzi'l-iktidâ' bi'l-muḥâlif fi'l-'id, Tebliğu'l-emel fi 'ademi cevâzi't-taklîd ba'de'l-'amel, Ri-sâle fi hükmi işkâti's-şalât, Risâle fi men*

yuftak 'aleyhi's-seyyid ve's-ş-şerif (risâlelerinin bir listesi için bk. Abdullâh Mir-dâd Ebû'l-Hayr, s. 40-43). Kaynaklarda zikredilmemekle birlikte Hâşiye 'ale'l-Bey-zâvî, Hâşiye 'alâ Envârî't-tenzîl ve es-rârî't-te'vîl adlarıyla kayıtlı bir eser Pîrîzâde İbrâhîm'e nisbet edilmiştir (İÜ Ktp., AY, nr. 2096). Kütüphaneye kayıtlarında el-Fıkhü'l-Keydânî ismiyle Pîrîzâde'ye izâfe edilen eser (Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 386) İbrâhîm b. Mîr Dervîş el-Buhârî'nin Lutfullah en-Nesefî el-Keydânî'ye ait esere yazdığı şerhtir.

BİBLİYOGRAFYA :

Pîrîzâde İbrâhîm, *Şerhu'l-Esbâh ve'n-nezâ'ir*, İstanbul Müftülüğü Ktp., nr. 189, "Tercemetü'l-mü'ellif"; İbn Nüceym, *el-Esbâh ve'n-nezâ'ir* (nşr. M. Mutî' el-Hâfiz), Dimaşk 1403/1983, nesrederinin girişi, s. 12; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, I, 19-20; Abdülmelik b. Hüseyin el-Âsîmî, *Semü'n-nücümü'l-avâli fi enbâ'i'l-evâ'il ve't-tevâli* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcüd - Ali M. Muavvaz), Beyrut 1419/1998, IV, 472; *Fihristü'l-Kütübhaneti'l-Hidiviyye*, III, 81; *Osmanlı Müellifleri*, I, 261-262; Tünekî, *Mu'cemü'l-muşannifin* (nşr. Sıddîk Kemâl el-Mekki), Beyrut 1344/1925, III, 109-110; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 647; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 34; *İzâhu'l-meknûn*, II, 36, 121, 606, 676; M. Es'ad Tales, *el-Keşşâf an mahtûtâtî hazâ'ini kütübî'l-evkâf*, Bağdad 1372/1953, s. 69; Ziriklî, *el-A'lâm*, I, 36-37; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 22; Abdullâh Mirdâd Ebû'l-Hayr, *el-Muhtasar min Kitâbi Neşri'n-neur* (nşr. M. Saîd el-Âmûdî - Ahmed Ali), Cidde 1406/1986, s. 39-44, 157, 168, 311, 413; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 37, 136; M. Habîb el-Hile, *et-Târîh ve'l-mü'errihün bi-Mekke*, Mekke 1994, s. 362-364; Abdullâh Muhammed el-Habeşî, *Câmi'u's-şürûh ve'l-havâşî*, Ebûzabî 1425/2004, I, 182-183; III, 1871, 1993; *Mu'cemü'l-mahtûtâtî'l-mevcûde fi mektebâti İstânbûl ve Ânââtûli* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], I, 9-10; Mustafa Bakır, "el-Esbâh ve'n-nezâ'ir", *DİA*, XI, 459; M. Yaşar Kandemir, "el-Muvatta", a.e., XXXI, 417.

TAHSİN ÖZCAN

PİRİZÂDE MEHMED SÂHİB EFENDİ

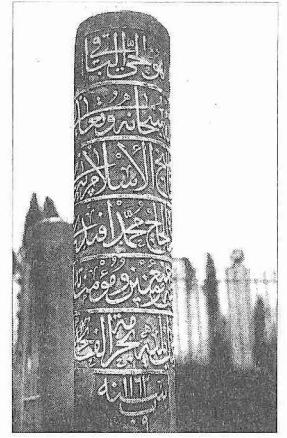
(ö. 1162/1749)

Osmanlı şeyhülislâm.

1085 (1674) yılı başlarında İstanbul'da doğdu. Dergâh-ı Âlî yeniçeri ağalarından Pîri Ağa'nın oğludur. Babasından dolayı Pîri Ağaoglu olarak da bilinir. İsmail Hamî Danişmend devşirme kökenli olduğu için milliyetinin bilinmediğini kaydeder. Şeyh Süleyman Efendi, Tâhir Efendi ve Bursa-lı İshak Efendi'nin hocası Ahmed Efendi gibi âlimlerden ders aldı. Şeyhülislâm Mirzazâde Şeyh Mehmed Efendi'nin hizmetinde bulundu. 1106'da (1695) II. Mustafa'nın cülûsu esnasında ve Fetva Emîni

Gelibolulu Mahmud Efendi Kudûs kadılığına gittiği sırada mülâzemetle nâil oldu. Bir süre Şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi'nin kitapçılık hizmetini ifa etti. Feyzullah Efendi'nin tavsiyesiyle o esnada sadrazam olan Daltaban Mustafa Paşa'ya imam oldu, daha sonra da Râmi Mehmed Paşa'ya imamlık yaptı. Safer 1113'te (Temmuz 1701) ibtidâ-i hâric pâyesiyile Âlicân Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Ardından sırasıyla İbrâhîm Ağa Medresesi Dârülhadisi, 1120'de (1708) Halil Paşa Medresesi, 1123'te (1711) Abdullâh Ağa Medresesi, 1124'te (1712) müsile-i Sahn pâyesiyile Hâfiz Paşa ve Koca Mustafa Paşa medreseleri, 1127'de (1715) Haydar Paşa, daha sonra Tophane'de Kılıç Ali Paşa, 1131'de (1719) Kalenderhâne ve Şehzade medreselerinde müderrislik yaptı.

Menteşzâde Abdürrahim Efendi şeyhülislâm olduğunda Pîrîzâde Evkâf-ı Haremeyn müfettişliği de yapmış ve Süleymaniye Dârülhadisi'nde reisül-müderrisin unvanını almıştı. Bir süre Mahmud Paşa Mahkemesi'nde nâiblik görevini yürüttü. 1135'te (1723) Selânik kadısı oldu, ardından Yenişehir-i Fenâr kazasına nakledildi. I. Mahmud döneminde 1140'ta (1727-28) ikinci sultan imamlığına ve şehzade hocalığına getirildi. Kendisine zengin arpalıklar ih-san edildi ve Bursa pâyesi verildi; 1142'de (1729-30) bilfiil Bursa kadılığına tayin edildi ve Kite kazası da ona bağlandı. Aynı yıl içinde Mekke pâyesi aldı, 1143'te (1730-31) Arapzâde Abdurrahman Bâhir Efendi'nin yerine birinci sultan imamlığına getirildi, bununla birlikte İstanbul kadılığı da kendisine verildi ve Anadolu pâyesi aldı. Rebîülevvel 1146'da (Ağustos 1733) fiilen Anadolu kazaskeri oldu. 1149'da (1736-37) Rumeli pâyesi aldı ve Muharrem 1150'de (Mayıs 1737) Zeynelâbidîn Efendi'nin yerine bilfiil Rumeli kazaskerliğine tayin edildi. Şevval 1151'de (Ocak 1739) azledildikten sonra Tokat arpalığı verildi. 3 Muharrem 1156'da (27 Şubat 1743) tekrar Rumeli kazaskeri oldu. Senesini doldurunca azledilerek Kütahya, Bayramiç ve Sapanca kazaları arpalıkları verildi. 30 Muharrem 1158'de (4 Mart 1745) vefat eden Feyzullah Efendi'ye Seyyid Mustafa Efendi'nin yerine şeyhülislâmlığa tayin edildi. Bir yıl bir ay kadar şeyhülislâmlık yaptıktan sonra hastalığı sebebiyle 13 Rebîülevvel 1159'da (5 Nisan 1746) ayrılıklar Beşiktaş'taki sâhilhânesine çekildi. Şem'dânîzâde, onun İstanbul kadılığına tayin ettiği oğlu Osman Efendi'nin uygunsuz davranışları yüzünden azledildiğini yazar (*Mürî't-tevârih*, I, 124). Oğluyla birlikte aynı yıl hacca gitti.

Pîrîzâde Mehmed Sâhib Efendi'nin Karacaahmet Mezarlığı'ndaki mezar taşı (Necdet İşi fotoğraf arşivi)

1747'de döndüğünde Gelibolu'da ikamet etmesi uygun görüldü. Muharrem 1161'de (Ocak 1748) Tekfurdağı'nda ikametine müsaade edildi, birkaç ay sonra da Üsküdar'daki evine dönüşüne izin verildi. 9 Receb 1162 (25 Haziran 1749) tarihinde vefat etti. Cenaze namazı ertesi gün Üsküdar'daki Vâlide Sultan Camii'nde kılındıktan sonra Üsküdar Çiçekçi'de Selimiye Dergâhı karşısında ve Karacaahmet Mezarlığı'nda sekizinci adanın ortalarında bulunan babasının mezarının yanına defnedildi.

Pîrîzâde'nin her fende mahareti olan ilim ve fazilet sahibi bir kişi olduğu belirtilir. Döneminde etkili ve güzel hitabetiyle meşhurdu. Onun yeni buluşlara meraklı olduğu bilinmektedir. Üsküdar'da kurulan hendesehânenin ilk hocası olan Yenişehir Müftüsüzâde Mehmed Said Efendi icat ettiği, iki cisim arasındaki mesafeyi uzaktan ölçmeye yarayan ve "rub-i müceyyib-i zül-kavseyn" adı verilen aleti ilk defa ona anlatmış, şeyhülislâm da bu aleti I. Mahmud'a götürüp tanıtmıştı. Padişahın teşvikiyle alet düzeltilerek bir üçgenin bir kenarı ile iki açısı bilindiğinde diğer açıları ve kenarları da bulunabilecek şekilde kullanılabilir hale getirilmişti (Adivar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, s. 165). Pîrîzâde'nin bir süre, Mütteferrika Matbaası'nda basılan kitapların tasahih işleriyle meşgul olduğu da kaydedilir. Ayrıca onun Ca'ferîliği beşinci mezhep olarak kabul şartıyla İran ile yapılacak sulh müzakereleri için görüşüne başvurulan ulemâ arasında yer aldığı bilinmektedir (Şem'dânîzâde, I, 62). Oğlu Osman Sâhib Efendi'nin kızı vasıtasıyla süren ve Pîrîzâde diye tanınan neslinden devletin önemli kademelerinde hizmet veren şahsiyetler yetişmiştir. Bunlardan oğlu Osman Sâhib Efendi ile onun kız tarafından torununun oğlu olan Pîrîzâde Mehmed Sâhib Efendi (Molla) şeyhülislâmlık makamına kadar yük-